

נרפס ב"מארגען" בלבוב; ועלב ר' פ' פורס, "עילוי ז' ושאלקווי", נרפס ב"נאשא אופינית" (נל' 211) בלבוב; אולם בעיקר נעורתי בדברים שמסרו לי בעל פה ובכתב הרב ר"ר שמואל גוטמן. ומורי הרב ר"ר יהושע עוזר פריס זמרוגס לברכה, וייבדלו לחיים טובים וארוכים סבובי וידידי ישראל איגרא, ר' מרדכי בן יהוקאל, ר"ר יהודה ברגמן, ר' א. מ. ליפשיץ בירושלים; יוסף פאלק בתל אביב; נצל קרסל בפתח תקוה; ביותר סיעוני יוסף פרנקל בונא שהעלה לי ידיעות ממה שברק בברן; ועלב ר' פפורט בלבוב ששלח לי ילד קטן נאה של פרטי ביוגרפיה ואניקודר טות; ר"ר פורר הספרן של מכללת ברן; וביתור היו בעודי בני עירו וידידיו של גריל ר' יעקב סאמיט בתל אביב ובניו, חברי אברהם יצחק ושמו עון, ואחרון־אחרון ריעי יצחק צימרמן בתל אביב. כולם יעמדו על הברכה, שסיעו להציב ציון לאדם המופלא והפורה, דבריהם בכלל דברי הרבה שירתי מפיצו המצע. ובל הוודע על האדם ודרכו, אם דרך תוספת לדברי, אם דרך תיקון להם — ידי פשוטה לקבל נוספותיו.

תורתו, צבי וחמיד בעיני דורתו, בצרור החיים תהא נפשו צרורה, ועלה נשמתו לגבוה המדורה.

נוסח זה ייחדת בקרוב באבן המצבה של בנימין גריל והוא יספר עליו, על טיבו ודרכו לבני עירו, תרוניו תמימים אך כנים, כשם שאהבת בני העיר לעילוי שלהם היתה תמימה אך כנה.

נוסח תמים של מצבה — סופו של זמר.

דב שמוק

סקורות: אדם שנשכח בחייו אין קשה בליקוט ידיעות עליו ודרכו. בדפוס נמצא לי ערך קצר בלכסיקון האודי של זלמן ריוזין (סמך על אינפורמציה סטעה: גריל לא נולד ב-1875 בערך ואביו לא היה סלמד וענין הדיסטריציה שלו אינו עלאויב, אלא נולד ב-1868, אביו היה חייט וענין הדיסטריציה שלו על תורת הבריאה וכו'); נפלאותי כי ערך כזה לא נמצא בלכסיקון העברי "מדינת וחכמיה", שמחברו, גרשום כ"ר, טרח להביא בו סכל שהעמידה נלוציה בחכמה, בספרות ובציבור. וכן נמתייעתי במאמרי אזכרה של שם טוב "די טראגעדיע פון אנ'עלוי",

כלילה, הרגיש כנראה, ברע, בא בעצמו אל הרב ואמר, שאם ימות, הרי הוא מניח ארבע מאות זהובים — מאה זהובים בשביל המשרתת בבית הרב, שהיתה מבישלת בשבילו כל הימים; מאה זהובים בשביל דוד שווארץ, שיאמר קדיש אחריו; שלושים זהובים בשביל אברהם יעקב ווילדמן שיחבר נוסח למצבתו, השאר לכלי כבודה ולאבן המצבה. לאמר, באחרונה לא מת בתכרוכים שאינם שלו. כך סופו של אדם פיקח.

ר' אברהם יעקב ווילדמן, מוקני שרידי המתנגדים שבעיר, שנתבקש בצוואה לחבר נוסח המצבה, ישב ועשה את מלאכתו. והרי הנוסח על הרב החכם ר' בנימין בן יהודה צבי ו"ל המכונה ר"ר גריל: כמין האנושי היה יקר המציאות, נבון ויודע תורה כגודל הבקיאות, יהלל אותו כל מכורו, מאני שים המצוינים היה בעירו, נשאר שמו לזכרון באנשי מנורו, באלפי אנשים אין נמצא דוגמתו, נחמד ונעים לשמוע שיתו ודברתו, יד ושם לו גם למרחקים, היה מפורסם לחכם בעירות ובכרכים, ואין דברים שבחו להביע, דברי חכמה ספיו תמיד ישמיע, הלך לעולמו בחכמת

מניקלשבורג, ששמו היה של שמואל הנביא ונשמתו החזה של שמואל הנביא ועתיד להיות כשמואל הנביא, אלא מאחר שקראו לו מילדותו לא שמואל אלא שמעלקי נשאר שמעלקי. וכך דרך־הנמשל: הכל סבירים שאבי זכרוננו לברכה חייט היה. אילו היה אבי חייט ואני יודע שאני בנו של חייט אפשר הייתי כיום אדם מסוים וודאי שהייתי כיום אדם מן היישוב. אולם אבי לא היטי חיק, אלא "לאמיניק" היה, כלומר, מניח טלאים, והענינת שלנו זעקה עד לב השמים. תמיד רע' בים, תמיד צמאים, תמיד קרועים ובלואים.

בשנתיים האחרונות כאילו נימל יצר הדיבור שלו והיה נוסח יותר לשמוע. על הלך רוחו, בשנים אלו אפשר ללמוד ממכתב קטן שלו, הניתן כזה כלשונו. ניכר מתוכו שהיה מדי פעם בפעם רואה עצמו כביוב נידה שורה באפלה, בין לילה ורח ובין לילה שקע ולבו מיצר ודוה, וכך לשון המכתב הכתוב בקושי וברישות:

קשה עלי להשתמש בעט ודי

י"ב
יום ג' 13/VII

ליבדך סאמעט.
בעצמנו איינגעשען דאנק פיר אירע ליבען ציילען ורא איך פיר דען נרום פאר העירן אבער־אבינער עהרענפרייה. ער האר יאדע נייעני מיין ערשטער לשם מצה לאמינילע־רע. איך וואר אין מעהד להיות, עם אים אבער אבער־גרייסען וואדען. פערפאללען בייא פיר ניכט נייעם. נה דאסס איך יעדען טאג אלטער אונד ארמער ווערען. פיעלע גרייסע און איך אללע יידיך בנימין גרילל.

בשנים אלו נתגברה בו גם הנטיה ללימוד ופעמים היה נכנס לבית המדרש ולומר בשקידה רבה, כאילו שבו אליו ימי ילדותו. גם לשנו קיפח מתחלטינותו, אף כי גם עתה היה משיטט ברחובות העיר, נוהג דרך הנמוס כבריות ולועג להם בלבוב. אפשר מתקפה לו החכמה, שהוא יכול לראות כל עיר כולה כעדת שוטמים, שאפילו בפתיחתם הם חכיבים עליו.

אילו חרשים לפני מותו ישב באולם הסאמינו היהודי שבעירו והרגיש שלבו סורד עליו. הגבא לביתו, ישב ליד הכיורים ואמר: לבי לבני, למה הענני, אני לא אעמוד לך כצר להלחם בהפער, הריני מכרין טראש על קאפיטולאציה נמורה שלו. וימים אחרים סמוך למותו הרגישו בו ידידיו ושכניו, שלילותיו טרופים שאלו אותו: מר דוקטור, על מה אין אתה ישן בלילות? השיב: ווי קען דאס שלאפען וואס האלט ערב שלאפען, כלומר, מחיכן שינה למה ששרוי בערב שינה.

י"ג
אתמול בבוקר — כותב אחד מאנשי העיר שעתיים לאחר הלוייה, שהיתה ב-26 לנובמבר 1886 — הייתי בבית המדרש, סיפר לי השען צוויזן, כי כלילה הסודם חלה הדוקטור בנימין גריל ובא לעוררו בשעה ארבע לפני שחר, שויצלו. התחיל מצילו, אך חליו לא סר ממנו. בבוקר בשעה תשע באתי אצלו, ישב ליד הכיורים, לבוש למצעה ונשימתו עמוסה ביותר. אמר לי בזו הלשון: ידידי משה, השבת שתיתי אצלך את כוס־הקפה האחרונה, שוב לא אהיה אורחך, היום אני סת. התחלתי משרלו בדברים, שכאמרת לא ראיתי מעטרו סמוכן כל כך, שהק עלי ואמר: משה אחא, ישמנה שנים שתיתי קפה בכיתך, לא חיסרתו אפילו שבת אחת, אתה הטוב שבידידי ושא ברכה, שבאת מיר בבוקר. ישבתו אצלו כשלוש שות רבעי שעה, נפרדתי מעליו ואמרתי: בערב אשוב, השיב כאילו־נה נוראה: בן, כחצות־יום בא אצלו בנו של הרב וביקש להוליכו בקרון הצלב האדום ללבוב. הסכים לכך והתחיל מתלבש, ישב ליד הכיורים, הורע לו וכדי רגע יצאה נשמתו. הרופא קבע שמת כמיתת יונה שפירא. כל ימיו היה מתפלל, שלא יהא שרוי בחולו. אילו כיקשמו לכתוב לך היודויו בימיו האחרונים היו כערימה של מאות־מאות דברי תריפות. בשמת האחרונה בא לבית המדרש לשמוע את מאיר וולף כ"ג, שהספיד את ר"ר יהושע טהון, שמע קספרו ולעג: שמעו נא את הלשון האילמת — והיום מאיר וולף הספיד אותו, לאחר שהספידו הרב השבח הלכתי עמו וטיילנו לרכבת. ועוד אבי טוב לך, יום לפני מותו, יום שלישי